

Agderforskning

Kulturen og det regionale Norge

Prosjektrapport 06/2009

Helge Røed
Knut Hidle
Kirsti M. Hjemdahl

Innholdsfortegnelse

1	FORORD	1
2	SAMMENDRAG	2
3	INNLEDNING OG PROBLEMSTILLINGER	4
4	METODE OG FORUTSETNINGER	4
5	OFFENTLIGE MIDLER TIL KULTUR- GEOGRAFISK FORDELING.....	6
	5.1 Statens utgifter til kultur	7
	5.2 Kommunesektorens utgifter til kultur	9
6	DET PROFESJONELLE KULTURLIVETS GEOGRAFI	11
7	KULTURINTERESSE OG ENGASJEMENT	14
8	KULTUR OG REGIONAL UTVIKLING.....	16
	8.1 Nærmere om kulturnæringer og regional økonomi.....	19
	8.2 Kultur og økonomi i Norge.....	21
9	KULTURPOLITIKKEN OG DET REGIONALE NORGE	24
	9.1 Kulturpolitisk fornyelse	26
	9.2 Det regionale i det globale	28
10	ANALYSER OG OPPSUMMERING	31
	10.1 Hvordan fordeler den offentlige ressursinnsatsen seg på ulike regioner i Norge?	31
	10.2 Hvordan skapere forskjeller i offentlig regionale ulikheter i kulturlivet?	31
	10.3 Hvilken betydning har kultur og kreative næringer for regional og økonomisk utvikling?	32
11	STATLIG KULTURPOLITIKK FOR HELE LANDET	32
12	TABELLER OG FIGURER.....	34
13	VEDLEGG	36

1 Forord

Dette prosjektet er etablert i et samarbeid mellom allmennyttige stiftelser og sparebanker som er sterkt engasjert i regional kulturutvikling i ulike landsdeler i Norge.

Formålet med dette prosjektet er å skape debatt om kultur og regional utvikling i Norge. Oppdragsgiverne har ønsket en kartlegging av fordeling av statens økonomiske ressurser på kulturfeltet og de konsekvenser det har for den regionale utviklingen i Norge. Dette er søkt satt inn i en bredere regionalpolitisk og kulturpolitisk sammenheng og beskriver den betydning ” de kreative næringer” kan komme til å få for utviklingen av økonomi og bosetting.

Det er Stiftelsen Cultiva, Sørlandets Kompetansecentrum, Sparebanken Vest, SR-bank og Sparebanken Pluss som har finansiert prosjektet.

Det er Agderforskning som har ansvaret for det faglige innholdet i rapporten. Medarbeidere i prosjektet har vært seniorrådgiver Helge Røed (prosjektleder), seniorforsker Knut Hidle og seniorforsker Kirsti M. Hjemdahl. Seniorforsker Dag Ellingsen har vært kvalitetssikrer.

Innholdet har vært drøftet med en referansegruppe med representanter for oppdragsgiverne.

Referansegruppen har bestått av:

Erling Valvik, Cultiva
Bjørn Fjellstad, Sørlandets Kompetansecentrum
Siren Sundland, Sparebanken Vest
Thor Christian Haugland, SR-bank
Per Anders Ropstad, Plussbank

2 Sammendrag

Agderforskning har gjennomført en bred gjennomgang av statens ressursinnsats på kulturfeltet. Den viser at Oslo og Akershus mottar opptil fire ganger så mange kroner pr. innbygger til kulturformål som de øvrige landsdeler;

Region/ landsdel	Kr. pr innbygger
Oslo og Akershus	2487
Oslofjorden	491
Innlandet	621
Sørlandet	737
Vestlandet	799
Midt- Norge	826
Nord- Norge	1272

Også kommunene og fylkeskommunene bruker betydelige ressurser på kultur. En stor del av forskjellene i ressursinnsats mellom kommunene og fylkeskommunene kan forklares ut fra avstander, lavt folketall etc., men det er klart at noen kommuner og fylkeskommuner uavhengig av slike forhold prioriterer kulturoppgavene høyere enn andre.

Den sterke konsentrasjonen av statlig ressursinnsats til kulturformål i Oslo-området har også ført til en sterk konsentrasjon av kulturarbeidere i Oslo-området. Oslo og Akershus har 48 prosent av sysselsettingen i kulturnæringene i Norge og mer enn halvparten av medlemmene i de store organisasjonene for profesjonelle kunstnere.

Interessen for kultur er stor i alle deler av Norge. Den sterke konsentrasjonen av kulturtilbud i Oslo og Akershus fører likevel til at interessen for kulturtilbudene er større i hovedstadsområdet enn i landet for øvrig. Det er for eksempel 20 prosent av landets befolkning som sier de er meget interessert/ganske interessert i teater, mens det i Oslo og Akershus er 28 prosent. For konserter er det 56 prosent i hele landet som er meget interessert/ganske interessert, mens det i Oslo er 63 prosent.

Når det gjelder kulturelle egenaktivitet er bildet et annet: Aktiviteten er størst i det regionale Norge. Det er for eksempel bare 3 prosent av Oslos og Akershus befolkning som er med i kor eller orkester, mens det i Agder og Rogaland er 11 prosent og i Nord-Norge 13 prosent. Også andelen av barn og

unge som er elever ved kulturskolene er betydelig lavere i Oslo og Akershus enn i landet for øvrig.

Sammenhengen mellom kreativitet, kultur, kunst og økonomi er blitt et viktig tema de siste årene både i Norge og internasjonalt. Både i Norge og internasjonalt er veksten i den såkalte kreative økonomien sterkere enn den alminnelige økonomiske veksten.

I tillegg kommer at det er blitt en bred erkjennelse av at kunst og kultur er med på å skape attraktive miljøer og er en sentral del av de regionale utviklingsstrategier både i Norge og i resten av verden. Richard Floridas teorier om utviklingen av ”den kreative klasses” rolle i den økonomiske utviklingen har bidratt til dette.

En utvikling av kulturlivet i det regionale Norge kan også bidra til innovasjon og nyskaping i kulturlivet selv. Nye institusjoner har større mulighet enn etablerte miljøer til å finne nye former for samarbeid både når det gjelder de mer tekniske sider av kulturlivet og på tvers av sjangere og former. Dette er en utvikling som for eksempel kan ses i framveksten av ulike kulturfestivaler i Norge.

Den statlige finansiering vil spille en helt sentral rolle dersom det skal utvikles et profesjonelt kulturliv i de ulike delene av landet. Stiftelser, sparebanker og andre private finansieringskilder vil kunne være bidragsyttere, men de tunge og permanente drifts- og finansieringsoppgavene av det regionale kulturlivet må løses gjennom en bedre statlig finansiering.

I rapporten blir det pekt på at dersom det fortsatt føres en politikk der kulturbudsjettets andel av statsbudsjettet skal økes til 1 prosent av statsbudsjettet (Slik regjeringens ”Kulturløft” forutsetter) vil det innebære en realøkning på 3,4 milliarder i 2009-kroner, avhengig av veksten i statsbudsjettet. I så fall vil kulturlivet i det regionale Norge kunne utvikles uten at kulturinstitusjonene i hovedstadsområdet svekkes.

En kulturpolitikk for utvikling av kulturlivet i hele Norge vil måtte innebære:

- Landet utenfor Oslo- fjordområdet må få en stor del av veksten i kulturbevilgningene.
- Skillet mellom nasjonale og regionale kulturinstitusjoner oppheves og kulturinstitusjoner i alle landsdeler må gradvis sikres en solid statlig grunnfinansiering på linje med de nasjonale institusjonene.
- Finansieringen av ulike prosjekter og institusjoner må få en klarere regional fordelingsprofil.

3 Innledning og problemstillinger

Hensikten med prosjektet er å belyse kulturlivets betydning for den regionale utviklingen i Norge. Følgende problemstillinger er søkt belyst gjennom prosjektet:

- Hvordan fordeler den offentlige ressursinnsatsen seg på ulike regioner i Norge?
- Hvilken betydning har ulikheter i den statlige (og kommunale/ fylkeskommunale) ressursinnsatsen for utviklingen av et profesjonelt kulturliv i ulike regioner?
- Hvordan er kulturinteresse og egenaktiviteter i kulturlivet fordelt på ulike regioner?
- Hvilken betydning har kultur og kreative næringer for regional og økonomisk utvikling?
- Hvordan kan et sterkere regionalt kulturliv bidra til nyskapning og kvalitet i kulturlivet?
- Hvordan kan økt statlig kulturinnsats i det regionale Norge bidra til utvikling av de ulike landsdelene i Norge og samtidig styrke det samlede kulturlivet i landet?

4 Metode og forutsetninger

En sentral del av prosjektet er en tverrsittsanalyse av den regionale fordelingen av statens ressursbruk på kulturområdet, med utgangspunkt i statsbudsjettet for 2009. Vi har forutsatt at en studie av et enkelt år er representativt for den regionale fordelingen over tid.

Fordi formålet med denne studien er å kartlegge kulturens betydning for regional utvikling, har vi lagt vekt på å analysere den geografiske fordelingen av sysselsettingen som skapes av den statlige støtten til kultur og ikke først og fremst den geografiske sammensetningen av kulturforbruket eller kulturtilbudet.

Det er produksjon av kultur og ikke konsum av kultur som er hovedfokuset. Selv om et kulturtilbud kan være til glede for hele Norge, har vi i denne sammenhengen lagt vekt på pengestrømmer og sysselsettingseffekter.

Med en slik forutsetning er det vanskelig å plassere ulike budsjettposter i landsdeler og fylker. Det har vært nødvendig å gjøre en rekke ulike skjønsmessige vurderinger for å få et bilde av den regionale fordelingen.

Det har derfor vært nødvendig å kategorisere en del av budsjettpostene under en egen kolonne ”nøytralt”. Det gjelder for eksempel institusjoner som Riksteateret og Rikskonsertene, som har sin administrasjon i Oslo, mens aktivitetene foregår over hele landet. ”Nøytral-kolonnen” er derfor fordelt på alle fylker og landsdeler i forhold til folketall.

Bevilgningene til ulike samiske kulturformål (til sammen 73,6 mill kr) er holdt utenom beregningen og er plassert i en egen kolonne.

Kulturdepartementets budsjett preges av at et stort beløp (nærmere 500 mill kr) er ført opp under ”Ymse faste poster”. Vi har foretatt en fordeling av dette på fylkene.

Kulturrådet har selv i forbindelse med sin årsmelding utarbeidet en oversikt over den gjennomsnittlige fordelingen på fylkene i perioden 2001-2007. Kulturrådet har valgt postadresse for mottaker som utgangspunkt for vurderingen. Det faktum at noen nasjonale organisasjoner videreformidler ressurser til aktiviteter i ulike deler av landet kan føre til at andelen som går til Oslo blir noe overvurdert på akkurat dette punktet. Men det er nok likevel det mest solide tallet. En annen svakhet er at Kulturrådet gjennom de siste årene har fått betydelig økt ressurstilgang og at denne økningen ikke fanges opp i gjennomsnittstallene for perioden 2001-2007.

Bevilgninger til kulturbygg over statsbudsjetter er lagt inn. Hvilke deler av landet som får slike bevilgninger varierer over tid og det er forholdsvis store tall som påvirker den regionale fordelingen mellom fylker og landsdeler. Operaen er finansiert utenom det ordinære kulturbudsjettet. For å illustrere at dette også er en del av den regionale profilen i statens ressursbruk på kultursida, er det lagt inn en amortisering av investeringene til Operaen.

Det brukes betydelige statlige midler til stipender etc. til ulike grupper av kunstnere. Disse fordeles ut fra faglige kriterier. Tyngden av stipendmottakere er bosatt i Oslo og Akershus og er fordelt til denne regionen, mens de øvrige er lagt inn under kolonnen ”nøytralt”.

Fordelingen av ressurser på fylker gir ikke et helt dekkende bilde. Flere institusjoner har funksjoner i forhold til flere fylker og det vil derfor være nødvendig å gjøre analysene på landsdelsnivå.

For en analyse av statens ressursinnsats fordelt på landsdeler finnes det ingen offisiell og anerkjent inndeling. Vi har valgt å bruke den inndelingen som fylkeskommunene er blitt enige om i forbindelse med etableringen av regio-

nale forskningsfond. I denne sammenhengen er derfor følgende inndeling valgt:

- Oslo og Akershus
- Oslofjorden (Østfold, Vestfold, Buskerud, Telemark)
- Innlandet (Oppland og Hedmark)
- Sørlandet (Aust-Agder og Vest-Agder)
- Vestlandet (Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane)
- Midt-Norge (Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag)
- Nord-Norge (Nordland, Troms og Finnmark)

På grunnlag av offentlig tilgjengelig statistikk har vi også gjort analyser av den regionale fordelingen av kulturarbeidere i Norge, og vurdert kulturinteressen og egenaktiviteten i ulike deler av landet.

I tillegg til kartleggingen av statens ressursbruk søker rapporten å sette dette inn i en større regional- og kulturpolitisk sammenheng. Dette baserer seg først og fremst på litteraturstudier av nasjonal og internasjonal forskning om kultur og kreative næringers betydning for økonomisk og regional utvikling.

5 Offentlige midler til kultur- geografisk fordeling

Den offentlige kulturpolitikken dreier seg både om juridiske og økonomiske virkemidler. De juridiske virkemidlene dreier seg blant annet om beskyttelse av eierrettigheter, konsesjonsordninger, avgiftsordninger (for eksempel NRK-lisens) offentlige innkjøpsordninger, stipender o.a. I 2006 utgjorde de samlede bruttoutgiftene til kulturformål fra det offentlige i Norge i overkant av 16 milliarder kr¹.

Tabell 1: Dette fordelte seg da på følgende måte mellom forvaltningsnivåene

		2006	2005
Staten	Sum utgifter (Den norske Kirke unntatt)	5529	5306
Fylkeskommunene	Brutto drift	1772	1626
	Brutto investering	38	57
Kommunene	Brutto drift	6877	6264
	Brutto investering	1926	1995
Sum		16142	15248

¹ Lars Håkonsen; "Kulturutgifter, kunstpolitikk og byråkrati" Telemarksforskning 2008

5.1 Statens utgifter til kultur

Staten er en stor bidragsyter til kulturen i Norge. Mesteparten av dette kanaliseres over Kulturdepartementets budsjett, selv om også andre departementer kanalisere økonomiske ressurser til kulturformål. Utenriksdepartementet kanalisere midler til kultur, særlig i forbindelse med Norgesprofilering i utlandet. Forsvarsdepartementet har viktig kulturoppgaver, særlig knyttet til musikk (5 musikkorps) og kulturvern (bevaring av festningsverk etc.).

Tyngden kommer imidlertid over Kulturdepartementets budsjett, som i budsjettforslaget for 2009 hadde en sluttsum for ugiftene på 8,47 milliarder kroner. Dette omfatter også kirkeformål, idrettsformål, frivillighetsformål og departementets og enkelte institusjoners (Lotteritilsynets) drift.

NRK er landets største kulturinstitusjon og får sin virksomhet finansiert av en lovbestemt kringkastingsavgift og må derfor ses som en del av kulturpolitikken. NRK's virksomhet er sterkt konsentrert til Oslo når det gjelder selssetting og økonomi. Vi har imidlertid valgt å holde NRK utenfor denne analysen.

I den oversikten over statens utgifter til kulturformål som er utarbeidet i forbindelse med denne rapporten, har vi holdt oss til de kapitlene som omhandler Kulturformål (Kap 3320,3322,3323,3324,3325,3326,3329) og Film- og medieformål (Kap 3334).

Formålet med denne oversikten er å få et bilde av den regionale fordelingen av de ressursene som kanaliseres til kulturformål over statsbudsjettet. Det er et arbeid som ikke har vært gjort tidligere og Kulturdepartementets budsjett er utarbeidet på en slik måte at dette er en komplisert oppgave. Oversikten viser følgende bilde når det gjelder statlige kulturmidler fordelt på fylke:

Tabell 2: Statlige kulturutgifter fordelt på fylker (kilde: se vedlegg 1)

Fylke	Kr. pr innbygger	Fylke	Kr. pr innbygger
Oslo	4461	Rogaland ²	647
Akershus	335	Hordaland	972
Østfold	567	Sogn og Fjordane	637
Buskerud	424	Møre og Romsdal	548
Hedmark	575	Sør-Trøndelag ³	1158

² Bevilgning til nytt Konserthus ligger inne

Oppland	669	Nord-Trøndelag	626
Vestfold	385	Nordland ⁴	1420
Telemark	516	Troms	1039
Aust-Agder	412	Finnmark	1291
Vest-Agder ⁵	945		

Som det går fram av overstående tabell er den statlige ressursinnsatsen sterkt konsentrert til Oslo. Oslo får tre ganger mer enn det fylket som ligger nærmest (Nordland). Bakgrunnen for at Nordland kommer såpass godt ut er at utgiftene til den delen av Nasjonalbiblioteket som er lagt til Mo i Rana slår sterkt ut. Ellers ligger et fylke som Vest-Agder høgt på grunn av den statlige bevilgningen til kulturhuset "Kilden" (Ikke av varig karakter). For øvrig skiller fylkene mellom de som har større kulturinstitusjoner som teater, orkester etc., og de fylkene som ikke har slike institusjoner. Det mest markerte trekket i bildet er likevel Oslos dominerende stilling når det gjelder statlig støtte til profesjonell kulturvirksomhet.

Kulturinstitusjoner må ses i en bredere regional sammenheng enn det dagens fylkesinndeling gir uttrykk for. Mange av institusjonene fyller en rolle i sine landsdeler og det er derfor et behov for å analysere den regionale fordelingen av ressursbruken i forhold til ulike landsdeler. Oslo og Akershus henger for eksempel tett sammen, og storbyer som Bergen, Stavanger, Trondheim, Kristiansand og Tromsø har en rolle som landsdelssentra når det gjelder kulturformidling og produksjon av kultur. Statlige kulturutgifter fordelt på landsdeler viser følgende bilde:

Tabell 3: Statlige utgifter til kultur fordelt på regioner (landsdeler) i kr. pr innbygger

Region/landsdel	Kr. pr innbygger
Oslo og Akershus	2487
Oslofjorden	491
Innlandet	621
Sørlandet	737
Vestlandet	799
Midt-Norge	826
Nord-Norge	1272

3 Sør-Trøndelag må ses i sammenheng med Rockheim

4 Nordlands høge andel skyldes utgiftene til Nasjonalbiblioteket i Mo i Rana

5 Bevilgningen til Kilden kulturhus ligger inne

Også denne tabellen viser Oslos sterke dominans. Dette bildet ville endre seg litt dersom hele Oslo-fjordområdet ble sett i sammenheng, men likevel er det en sterk forfordeling til fordel for Oslo og Oslo-fjordområdet. Forskjellene mellom de øvrige landsdelene er ikke iøynefallende.

Oslo-fjordområdet ligger lavest når det gjelder kroner pr. innbygger og dette har sammenheng med at nærheten til Oslo har ført til at disse fylkene ikke har bygd ut betydelige regionale kulturinstitusjoner som mottar støtte.

5.2 Kommunesektorens utgifter til kultur

Kommunenes og fylkeskommunenes økonomi henger sammen med skatteinntektene og inntektssystemet. For fylkeskommunenes vedkommende er de store utgiftspostene på kulturbudsjettene bibliotek (144,5 mill), museer (239 mill), kunstformidling (415 mill) kunstproduksjon 96,4 mill og idrett (639,7 mill). Deler av dette er overføringer fra staten/midler fra Norsk Tipping. Dette slår særlig ut når det gjelder idrett.

Fylkeskommunenes netto driftsutgifter (her er ikke overføringene fra Toppemidlene med) når det gjelder idrett er bare 85,9 mill og de samlede netto driftsutgifter for kultur utgjør 873 mill kr. For bibliotekene er fylkeskommunenes netto driftsutgifter 116,5 mill, for museene 230 mill, kunstformidling 262,8 mill og kunstproduksjon 47 mill.

Fylkeskommunenes prioritering av kultur varierer noe fra fylke til fylke. Som det går fram av tabellen er Finnmark det fylket som bruker mest til kultur pr. innbygger, med Sogn og Fjordane som nummer to, og Oslo (som er både kommune og fylkeskommune) bruker minst.

Tabell 4: Fylkeskommunenes netto driftsutgift kr. pr innbygger kultursektoren

Gjennomsnitt alle fylkeskommuner	203
Gjennomsnitt for kommunene utenom Oslo	232
Østfold	143
Akershus	126
Oslo	-10
Hedmark	246
Oppland	225
Buskerud	176
Vestfold	192
Telemark	191
Aust- Agder	337
Vest- Agder	161

Agderforskning

Rogaland	273
Hordaland	201
Sogn og Fjordane	413
Møre og Romsdal	229
Sør- Trøndelag	269
Nord- Trøndelag	336
Nordland	289
Troms	410
Finnmark	527

Kommunens netto driftsutgifter til kultur utgjør nærmere seks prosent av de samlede netto driftsutgifter. Denne statistikken omfatter også Den norske Kirke, som vi ellers ikke har tatt med i våre analyser. Utgiftene til Den norske Kirke (og kirkegårder) utgjør nærmere en fjerdedel av de kommunale utgiftene til kultur. Også idrett er tatt med i statistikken over driftsutgifter til kultur slik det framstår i Kostra og utgjør nærmere omkring 20 prosent av det samlede beløpet. Andre store poster er tiltak for barn og ung, bibliotek, musikkskoler og allmenne kulturtiltak.

Tabell 5: Netto driftsutgifter for kultursektoren pr. innbygger- gjennomsnitt for fylkene i 2008 (i kr)

Gjennomsnitt alle kommuner i Norge	1563
Gjennomsnitt for kommunene utenom Oslo	1553
Østfold	1257
Akershus	1407
Oslo	1629
Hedmark	1327
Oppland	1454
Buskerud	1471
Vestfold	1362
Telemark	1727
Aust- Agder	1553
Vest- Agder	1513
Rogaland	1997
Hordaland	1651
Sogn og Fjordane	1507
Møre og Romsdal	1477
Sør- Trøndelag	1604
Nord- Trøndelag	1287
Troms	1535
Finnmark	2538

Det er nødvendig å se kommunenes og fylkeskommunenes utgifter til kultur i sammenheng. Det skyldes blant at Oslo er både kommune og fylkeskommune. I statistikken for kommunene har Oslo netto driftsutgifter til kultur som ligger litt i overkant av landsgjennomsnittet, mens Oslo som fylkeskommune ikke har registrert netto driftsutgifter til kultur. Det betyr at Oslo kommune (og fylkeskommune) bruker mindre på kultursektoren enn andre deler av landet. Det kan ha sammenheng med at staten over kulturbudsjettet er tungt inne med finansieringen av kulturlivet i Oslo (og Akershus).

Et annet trekk i bildet er at både kommunene i Rogaland og Rogaland fylkeskommune prioriterer kultursektoren høgt. Det kan ha sammenheng med at Stavanger i 2008 var Europeisk Kulturhovedstad.

6 Det profesjonelle kulturlivets geografi

Sysselsettingen i kulturnæringene er sterkt konsentrert til hovedstadsområdet. Oslo, Østfold og Akershus har en helt dominerende stilling og betydelig sterkere enn den folketallet skulle tilsi. Disse fylkene har til sammen 48,3 prosent av sysselsettingen i kulturnæringene i Norge, mens de tre fylkene til sammen har 28 prosent av befolkningen i landet.

Vestlandet (Hordaland og Sogn og Fjordane) har 10,2 prosent av sysselsettingen i kulturnæringene, mens de to fylkene har 12 prosent av landets befolkning. Sørlandet har 5,7 prosent av landets befolkning, men 4,1 prosent av sysselsettingen i kulturnæringene. Den sterke konsentrasjonen av statlige ressurser i Oslo og Akershus bidrar til denne utviklingen

Tabell 6: Sysselsettingen i kulturnæringene 2002-2007 fordelt på fylker (Kilde: Østlandsforskning- SSB)

Fylke	2002	2007	Pst. andel av total	Endring	Endring i pst
Østfold	3523	3927	4,1	404	11,4
Akershus	6686	7601	8,0	915	13,7
Oslo	32051	34561	36,2	2500	7,8
Hedmark	2163	23248	2,5	185	8,6
Oppland	2367	2395	2,5	28	1,2
Buskerud	2801	3174	3,3	373	13,3
Vestfold	2884	3087	3,2	203	7,0
Telemark	2158	2385	2,5	217	10
A-Agder	1121	1283	1,3	162	14,5
V-Agder	2240	2631	2,8	391	17,5

Agderforskning

Rogaland	5901	6431	6,7	530	9,0
Hordaland	7483	8393	8,8	910	12,2
S. og Fj.	998	1330	1,4	332	33,3
M og R	2594	2839	3,0	245	9,4
S-Tr.lag	4844	5302	5,5	458	9,5
N-Tr.lag	1327	1379	1,4	52	3,9
Nordland	2751	3151	3,3	400	4,5
Troms	1979	2148	2,2	169	8,5
Finnmark	1024	1192	1,2	168	16,4
Svalbard	17	26			
Total	86932	95583		8651	10

Bildet av en sterk sentralisering av kultur og kunst i Norge blir enda tydeligere når en ser på medlemskapet i kunstnerorganisasjonene. Det gjelder i like stor grad de kunstnere som arbeider selvstendig som de som er arbeidstakere i institusjoner og organisasjoner.

En skuespiller vil være avhengig av nærhet til en scene og den sterke konsentrasjonen av scenekunst i Norge er i hovedstadsområdet. En forfatter er teknisk sett ikke avhengig av nærhet til annet enn en PC og nødvendig kilde materiale, som vil være tilgjengelig overalt i landet. Likevel er over halvparten av medlemmene i Forfatterforeningen bosatt i Oslo og Akershus.

Det har sammenheng med nærhet til forlagene, som i hovedsak er lokalisert i Oslo, men også til inntektsmuligheter for forfattere fra andre kilder som NRK, de store avisene etc. Resultatet av dette er at det i Oslo området er etablert en litteraturklynge, med fellesinstitusjoner som for eksempel Litteraturhuset, som også oppfattes som det mest stimulerende fagmiljøet i Norge. På tilsvarende måte ser vi at de ulike miljøene av profesjonelle kunstnere klynger seg i hovedstaden.

Tabell 7: Medlemmer i kunstnerorganisasjoner- andel bosatt i Oslo og Akershus

(Kilde: Kunstnernes aktivitet, arbeids -og inntektsforhold 2006. Telemarksforskning 2007)

Den norske forfatterforening	55 %
Forbundet frie fotografer	59 %
Foreningen norske tekstforfattere og komponister	54 %
Grafill	60 %
Gramart	46 %
Husflidshåndverkerne	8 %
Musikernes Fellesorganisasjon	33 %
Norsk Artistforbund	31 %
Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening	47 %
Norsk Filmforbund	71 %
Norsk Filmkritikerlag	66 %
Norsk folkemusikk- og danselag	32 %
Norsk jazzforum	52 %
Norsk Komponistforening	60 %
Norsk kritikerlag	60 %
Norsk Oversetterforening	73 %
Norsk revyforfatterforening	65 %
Norsk sceneinstruktørforening	78 %
Norsk skuespillerforbund	64 %
Norsk tonekunstnerforbund	93 %
Norske barne- og ungdomsbokfattere	42 %
Norske billedkunstnere	44 %
Norske brukskunstnere	68 %
Norske dansekunstnere	69 %
Norske dramatikers forbund	55 %
Norske filmregissører	91 %
Norske interiørarkitekter og møbeldesigneres forening	52 %
Norske kunsthåndverkere	33 %
Norske scenografer	64 %
Ny musikk komponistgruppe	56 %
Samisk Kunstnerråd	0 %
Spillskaperlaget	69 %

Den sterke konsentrasjonen av kunstnere i Oslo og Akershus kommer også til uttrykk gjennom tildelingen av statlige stipender og garantiinntekter til kunstnere. I 2008 ble det til sammen delt ut 626 nye stipender og til norske kunstnere. Tildelingen ble fortatt av Utvalg for statens stipend og garantiinntekter for kunstnere, etter innstilling fra ulike stipendkomiteer oppnevnt av kunstnerorganisasjonene.

En oversikt distribuert av Kultur og Kirkedepartementet⁶ viser at 420 av de til sammen 626 stipendmottakerne er bosatt i Oslo og Akershus. Bare 206 av de nye stipendmottakerne hadde adresse i andre deler av Norge. Geografisk nærhet, kjennskap og vennskap til kolleger kan teoretisk bidra til denne sterke konsentrasjonen av stipendtildelinger til Osloområdet.

7 Kulturinteresse og engasjement

Kulturinteressen og deltakelsen i kulturaktiviteter er stor i alle deler av Norge. Norsk Kulturbarometer for 2008⁷ viser at kulturinteressen tar nye former og at deltakelsen blir stadig bredere. Festivalene har for eksempel en stadig sterkere tiltrekningskraft. Det kommer til uttrykk ved at 32 prosent av befolkningen i alderen 9-79 år hadde i 2008 vært på kulturfestival i løpet av de siste 12 måneder, mot 28 prosent i 2004.

Besøk på teater/musikal/revy viser også en markant økning i kulturbrukundersøkelsen i forhold til fire år tidligere. I 2004 var det 49 prosent som hadde vært på teater/musikal/revy, mens dette økt til 53 prosent i 2008.

Kino er fremdeles det tilbudet som flest personer bruker. 70 prosent brukte dette tilbudet siste 12 måneder i 2008 mot 68 prosent i 2004.

Besøk på konserter, idrettsarrangement og folkebibliotek er de tilbudene som følger deretter, med en årlig oppslutning på henholdsvis 62, 56 og 51 prosent. Konsertbesøk har hatt en betydelig og jevn økning fra 1991 til 2008. 43 prosent hadde vært på museer og 42 prosent hadde vært på kunstutstillinger siste 12 måneder. 39 prosent hadde vært på tros-/livssynsmøte, 13 prosent hadde vært på ballett- eller danseforestillinger og 7 prosent på opera- eller operetteforestillinger. Andelen som går på ballett-/danseforestillinger har økt noe de senere årene.

Rangeres disse kulturtilbudene etter hvor mange ganger gjennomsnittsnordmannen besøker dem i løpet av et år, er det idrettsarrangement som ligger

6 Pressemelding fra Kultur og Kirkedepartementet 0304 2008 "Tildeling av statens stipend og garantiinntekter for kunstnere 2008"

7 Odd Frank Vaage: Norsk Kulturbarometer 2008. Statistisk Sentralbyrå

øverst, med 6,5 besøk. Derneft følger folkebibliotek 5,5 besøk. Kino kommer deretter med 3,6 besøk, tros-/livssynsmøter med 3,1 besøk og konserter med 2,9 besøk.

Den regionale fordelingen av deltakelsen i kulturaktiviteter har sammenheng med tilbudet. Kulturtilbud som kino, bibliotek etc. er godt spredt over landet og fordeles seg noenlunde jevn både når det gjelder hvor mange som har deltatt og hvor mange ganger folk har deltatt. For tilbud som konserter, teater etc. er deltakelsen betydelig høgere i de store byene og særlig i Oslo og Akershus, der tilbudet er større. Dette kommer blant annet til uttrykk når det spørres om kulturinteressen.

Tabell 8: Andelen som er meget interessert/ganske interessert i ulike kulturtilbud etter landsdel(prosent) Kilde Norsk Kulturbarometer 2008:

Landsdel	Kino	Teater	Opera	Ballett	Konsert	Festival
Hele landet	38	20	8	7	56	38
Oslo/Akershus	46	28	12	11	63	38
Østlandet ellers	35	20	9	8	51	35
Agder/Rogaland	39	18	4	5	58	42
Vestlandet	33	19	8	7	58	40
Trøndelag	33	20	6	4	64	46
Nord- Norge	37	11	8	7	55	42

Når det gjelder egenaktiviteter innenfor kultur er bildet et annet. På flere områder ser vi at egenaktiviteten på kulturområdet er betydelig større i det regionale Norge enn i Oslo-området. Det gjelder særlig musikk. Det er bare 3 prosent av befolkningen i Oslo og Akershus som er med i kor eller orkester i Oslo og Akershus, mens det i Agder og Rogaland er 11 prosent og i Nord-Norge hele 13 prosent. Andre kulturaktiviteter er jevnere fordelt. Andelen som driver med billedkunst eller kunsthåndverk er ganske jevnt fordelt over hele landet (mellom 13 og 9 prosent) og det samme gjelder andelen som driver med organisert dans (varierer mellom 2 og 6 prosent).

Et annet uttrykk for det kulturelle engasjementets styrke i det regionale Norge er at andelen barn som deltar i kulturskoleaktiviteter ligger betydelig høgere i det regionale Norge enn i Oslo og Akershus. På landsbasis var det i 2006 18,4 prosent av befolkningen mellom 6 og 15 år som er elever ved kulturskolene, mens det i Oslo bare er 7,6 prosent av befolkningen mellom 6 og 15 som går på kulturskole. I et fylke som Troms er det over 29 prosent av barna mellom 6 og 15 som går på kulturskole

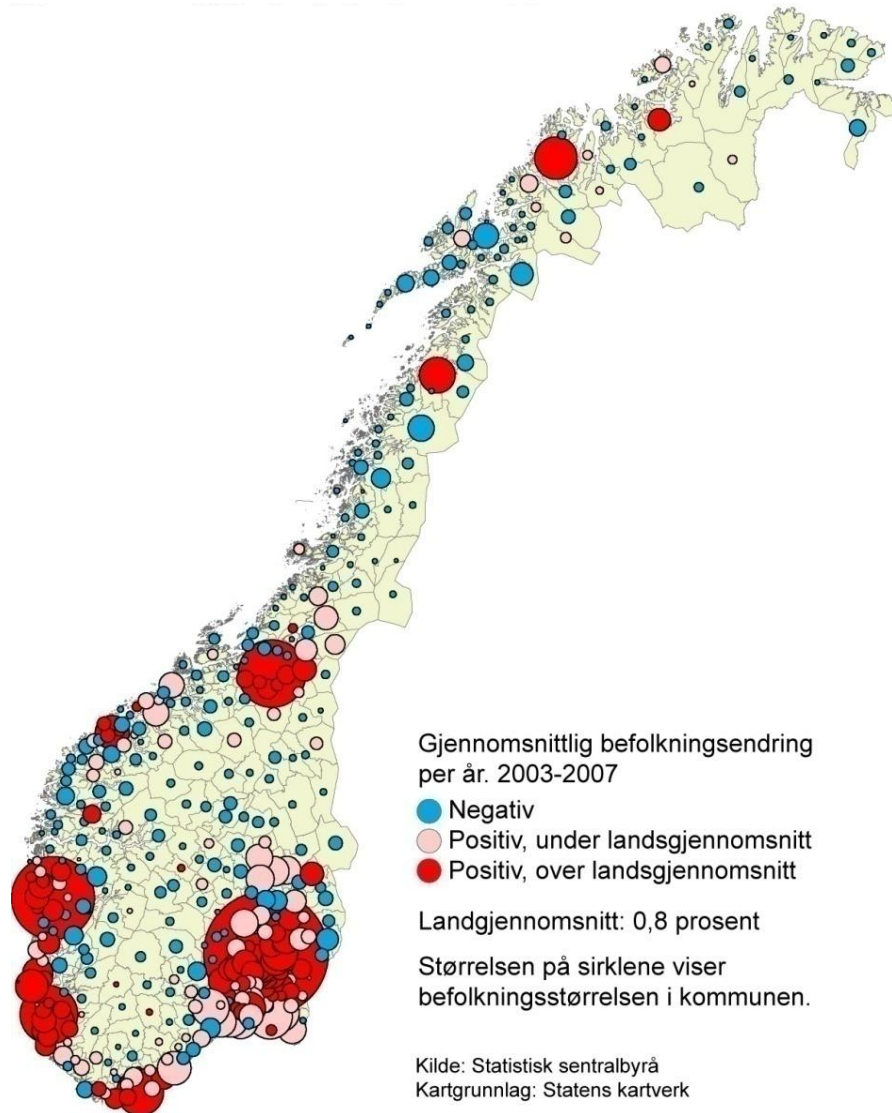
8 Kultur og regional utvikling

Langtidstrenden i befolkningsutviklingen i Norge er en sterk urbanisering. I de første årene etter krigen bodde 2/3 av befolkningen i spredtbygde strøk, mens 2/3 av befolkningen nå bor i tettbygde strøk. Denne utviklingen har sammenheng med endringene i næringsstrukturen i Norge; Nedgang i bygdeneringer som jordbruk, skogbruk og fiske og oppgang i sysselsettingen i industri og tjenesteyting.

De siste årene har Norge hatt en sterk befolkningsvekst. I 2008 var det en sterkere befolkningsvekst enn noen gang tidligere og det har sammenheng med en stor netto innflytting fra utlandet. Selv om de fleste kommuner og fylker i Norge har befolkningsvekst (det er bare Sogn og Fjordane som har negativ nominell utvikling), fordeler den seg ikke jevnt over landet. Generelt sett er det de største byregionene i Norge som har sterkere befolkningsvekst enn landsgjennomsnittet på 0,8 prosent for perioden 2003-2007(se figur).

Den aller sterkeste befolkningsveksten i Norge foregår i storbyregionen rundt Oslo, som har utviklet seg til en bo - og arbeidsmarkedsregion som omfatter Oslo og store deler av de omliggende fylkene Akershus, Østfold og Buskerud. I 2008 hadde dette området rundt halvparten (ca 30 000) av den samlede befolkningsveksten i Norge (ca 60 000). I tillegg til Oslo-regionen er det bo og arbeidsmarkedregionen stor- Stavanger (Stavanger, Sandnes, Sola, etc). Også de andre storbyregionene i Norge (Trondheim, Tromsø, Bergen og Kristiansand) har sterkere vekst enn landsgjennomsnittet, men kan ikke måle seg med utviklingen i stor-Oslo og stor-Stavanger.

Figur 1: Gjennomsnittlig befolkningsendring per år. Kommuner. 2003-2007

For Stavanger-regionen er det enkelt å forklare dynamikken; Stavanger er Norges oljehovedstad og har en tung petrokjemisk næringsklynge som har gitt vekststimulanser til mange andre deler av næringslivet og den offentlige sektoren.

Oslo-regionen har ingen tung enkeltstående næringsklynge som kan forklare dynamikken i økonomien og befolkningsutvikling. I løpet av 70-åra opplevd Oslo en avindustrialisering som førte til at byen hadde en midlertidig befolkningsnedgang. Men Oslo skulle komme fryktelig tilbake.

Det er flere tunge utviklingstrekk i næringslivet i Oslo-regionen som driver utviklingen av både folketallet i Oslo og trekker en stadig større del av Østlandsområdet inn i stor-Oslo;

- En sterk Oslo dominans innenfor forskning og høyere utdanning (Målt i kroner skjer nesten halvparten av all forskning innenfor Universitets- og høyskolesektoren i Norge i Oslo og Akershus)
- En sterk Oslo-dominans innenfor den kreative økonomien (kultur, medier, forlag, film, underholdning etc.)
- En sterk posisjon innenfor spesialisthelsetjenesten, med den betydelig større tilgang på ressurser og kompetanse enn det folketallet skulle tilsi både innenfor Helseregion Sør - Øst og i forhold til de andre helseregionene i landet.
- Hovedstadseffekten, med samling av departementer, direktorater og frivillige organisasjoner/institusjoner, som arbeider mot de politiske/administrative styringsorganene.

Summen av disse aktivitetene fører til at Oslo får et stort arbeidsmarked for mennesker med høy utdanning og dette fører igjen til at Oslo-regionen oppfattes som et attraktivt arbeidssted for ungdom med høy utdanning, der karrieremulighetene er større enn i alle andre norske regioner. Siden 1994 er det bare Oslo-fjordområdet som har hatt netto innenlandsk flytting. Professorene Victor Normann og Karen Helene Ulltveit-Moe peker i en artikkel i Samfunnsøkonomen i 2008⁸ på at det ser ut til å være klyngeeffekter i arbeidslivet for personer med høy utdanning. Det legges større vekt på faglige utfoldelsesmuligheter og karriere enn på bostedspreferanser. Det store arbeidsmarkedet for kunnskapsarbeidsplasser i Oslo-området gjør valgmulighetene store. Dette bekreftes blant annet av kandidatundersøkelser fra avgangsstudentene ved Handelshøgskolen i Bergen.

⁸ Normann og Ulltveit-Moe: Globalisering og omstilling. Holder den norske modellen mål Samfunnsøkonomen nr.6 og 7 2008.

Utviklingen innenfor kultur og de kreative næringene har med andre ord stor betydning for den regionale utviklingen i Norge. Vi skal i det følgende gå nærmere inn på utviklingen innenfor kultur og kreativ økonomi både internasjonalt og i Norge.

8.1 Nærmere om kulturnæringer og regional økonomi

8.1.1 Internasjonale perspektiver

Sammenhengen mellom kreativitet, kultur, kunst og økonomi er blitt et viktig tema de siste årene. Det brukes en rekke forskjellige begreper, som helt eller delvis overlapper hverandre, for å beskrive denne utviklingen

FN og underorganisasjonene UNDP og UNCTAD har gitt et verdifullt bidrag til en bredere internasjonal forståelse av den kreative økonomien og har også gitt et bidrag til en standardisering av begrepsapparatet på feltet. Et av bidragene til dette var utgivelsen av en større rapport om den kreative økonomien som kom i 2008 (United Nations Report 2008: "Creative economy report" -The Challenge of Assessing the Creative Economy: Towards informed policy-making). FN-rapporten oppsummerer definisjonen av den kreative økonomien på følgende måte (vår oversettelse):

Den kreative økonomi er et utviklingskonsept basert på at kreative verdiers og egenskapers potensiale for å skape økonomisk vekst og utvikling.

Det kan skape inntekter, arbeidsplasser og eksportinntekter, samtidig som det fremmer sosial inkludering, kulturelt mangfold og menneskelige utvikling.

Det omfatter økonomiske, sosiale og kulturelle aspekter i samvirke med teknologi, intellektuelle eiendomsrettigheter og turisme.

Det omfatter et sett av kunnskapsbaserte økonomiske utviklingsaktiviteter med forbindelser til både makro og mikronivået i økonomien.

Det er en tilgjengelig utviklingsstrategi som forutsetter innovativ tverrfaglig politikkutvikling på tvers av departementers ansvarsområde.

Kjernen i den kreative økonomien er de kreative næringer.

De kreative næringer blir av FN⁹ definert på følgende måte (også vår oversettelse):

"Kreative næringer kan defineres som bølgene av skapelse, produksjon og distribusjon av varer og tjenester som har kreativitet og intellektuell kapital som primærkilder. De utgjør et felt av kunnskapsbaserte aktiviteter som pro-

⁹ Definisjonen er utarbeidet av "UNCTADs"Creative Economy and Industries programme 2006"

duserer konkrete (engelsk: "tangible") varer og immaterielle intellektuelle eller kunstneriske tjenester med kreativt innhold, økonomisk verdi og markedsorientering.

Det dreier seg om et stort felt av heterogene aktiviteter som strekker seg fra kunsthåndverk, kunst, publisering, musikk, visuell og utøvende kunst til mer teknologi og serviceorienterte aktiviteter som film, kringkasting av radio og televisjon, nye medier og design. Næringenes struktur varierer fra individuelle kunstnere og småbedrifter til noen av verdens største industrielle konglomerater".

En av grunnene til at kreativitet og kultur spiller en sterkere rolle for den økonomiske utviklingen er at etterspørselen etter produkter og tjenester med et betydelig innslag av opplevelse/ kultur stiger kraftig i de mest avanserte økonomiene i verden. Den russisk-amerikanske psykologen Abraham Maslow har beskrevet det som er kalt Maslows behovspyramide:

- Fysiske behov (mat, vann, varme, luft, søvn etc)
- Sikkerhetsbehov (fysisk trygghet, beskyttelse mot vært vind, smerter, etc)
- Sosiale behov(fellesskap, kjærlighet, etc)
- Behov for aktelse (selvrespekt, anerkjennelse, etc.)
- Selvrealisering (realisere medfødte eller ervervede evner, oppnå opplevelser som kan oppfattes som høydepunkter, etc)

Vi har kommet til et nivå i den økonomiske utviklingen der store grupper har fått dekket sine grunnleggende behov eller mangelbehovene, mens de to øverste behovene (behovene for aktelse og selvrealisering) blir sterkere.

Det er bakgrunnen for varer og tjenester innenfor reiseliv, kultur, underholdning og produkter og tjenester med betydelig symbolske verdier (eksempelvis eksklusive viner og gourmetmat) har sterk vekst i den rike delen av verden. Mye av forbruksveksten skjer innenfor disse områdene. For slike varer og tjenester ser vi også at mange er villig til å betale mye og at en økende del av det voksende forbruket går i slike retninger.

Det er beregnet at omsetningen innenfor den kreative sektor i EU¹⁰ utgjør 654 milliarder euro og sysselsetter 5,6 millioner mennesker. Sektoren vokste 12,3 prosent raskere enn den generelle økonomiske utviklingen. Også internasjonalt foregår det en tilsvarende utvikling og den globale handel med kre-

10 KEA, European Affairs; Economy of Culture in Europe(Utarbeidet for EU-kommisjonen 2006)

ative varer og tjenester utgjorde i 2005 3,4 prosent av den samlede handel over landsgrensene.

Et annet forhold som bidrar til at kultur og kreativitet blir oppfattet som viktigere i økonomisk sammenheng er at utviklingen innenfor næringslivet er blitt sterkt avhengig av kreativitet når det gjelder utviklingen av nye teknologier, nye produkter, nye metoder innenfor markedsføring og ledelse.

Den amerikanske økonomen Richard Florida¹¹ er kjent for sine teorier om betydningen av omfanget av det han kaller ” den kreative klasse” for den økonomiske utviklingen i en region eller et land. Han mener det er en sammenheng mellom konsentrasjonen av ansatte i høyteknologibedrifter, forskere, kulturarbeidere og en gruppe han kaller bohemer og en sterk økonomisk utvikling. Kunstnere og kulturarbeidere utgjør det Florida kaller den ”superkreative kjerne innenfor den ”kreative klasse”. Han mener denne ”kreative klasse” skaper et åpent, menneskelig, profesjonelt og dynamisk miljø og han anbefaler å satse mer på å tiltrekke talent og kreative mennesker enn på store infrastrukturprosjekter i by - og regionalutvikling.

Richard Florida er blitt møtt med kritikk fra flere hold. Det gjelder blant annet det faktiske grunnlaget for hans teorier (påstanden om at byer med høy andel innbyggere som tilhører den kreative klasse) har en bedre økonomisk utvikling enn andre byer.

Både i USA og Europa har imidlertid Floridas ideer hatt stor gjennomslagskraft og mange store regioner har lagt hans ideer til grunn for sin utviklingsstrategi.

8.2 Kultur og økonomi i Norge

Også for Norges vedkommende avhenger omfanget av den kreative økonomien selvsagt av hvor omfattende definisjonen av de kreative næringene er.

Kultur og fritid er den tredje største utgiftsgruppe for norske husholdninger (SSB: Forbruksundersøkelsen 2004-2006). Det utgjorde i gjennomsnitt 12 prosent av det samlede forbruket og utgjorde 41300 pr. familie og har gjennom de siste par tiårene vokst sterkere enn det samlede forbruket og utgjør derfor en økende del av familiebudsjettene. Gjennomsnittshusholdningen i Norge bruker nå (2007) mer på kultur og fritid enn på mat. Det er bare utgif-

¹¹ Ricard Florida: The rise of the creative class and how it's transforming work, leisure and everyday life- MIT-press 1999

Richard Florida: Who's your city?- Basic books 2008

ter til bolig og transport (særlig bilhold) som utgjør en større del av forbruket enn kultur og fritid.

For Norges vedkommende er det heller ikke etablert noen offisiell definisjon av den kreative økonomien og det er vanskelig å foreta internasjonale sammenlikninger.

På oppdrag fra Næringsdepartementet har imidlertid Østlandsforskning foretatt en kartlegging av kulturnæringene i Norge¹². De konkluderer med at kulturnæringenes andel av BNP i Norge (2005) utgjør nærmere 4 prosent og ligger på samme nivå som hotell og restaurantbransjen. Dette bygger imidlertid på en definisjon av kulturnæringene som ikke er identisk med den definisjon av den kreative økonomien som er lagt til grunn for EU's vedkommende.

Fra 1996 til 2005 har bruttoproduktet for kulturnæringene i Norge økt med 58 prosent. Veksten i kulturnæringene kommer også til uttrykk i sysselsetningsveksten. På vegne av Østlandsforskning har SSB beregnet økningen i sysselsettingen innenfor kulturnæringene på følgende måte:

Tabell 9: Sysselsatte i kulturnæringene 1996 og 2007 fordelt på næringsgrupper

Kilde: SSB

Næringsgruppe	1996	2007	Absolutte tall	Endring i prosent
Markedskommunikasjon	5956	7499	1493	25,1
Arkitektur	3284	5197	1913	58,3
Kulturarv	5473	7768	2295	41,9
Design	0 (ikke med i statistikken)	2867	2867	-
TV-radio	10604	14994	4390	41,4
Trykte medier	32754	33762	1008	3,1
Film. foto, video	3629	5253	1624	44,8
Musikk	2237	2984	747	33,4
Kunstnerisk virksomhet	6780	8529	8529	125,8
Totalt	70717	95583	24866	35,2

12 Haraldsen, Hagen, Alnes: Kulturnæringene i Norge - muligheter og utfordringer(en oppdatering av kartleggingen fra 2004)- Østlandsforskning 2008

For perioden fra 1996 til 2007 viser kulturnæringene sett under ett en betydelig sterkere vekst enn den samlede sysselsettingen i Norge. Som det går fram av tabellen hadde kulturnæringene samlet en vekst på 35,2 prosent, mens den samlede sysselsettingen i Norge i denne perioden økte med 14,5 prosent. Altså en mer enn dobbelt så sterk vekst i sysselsettingene i disse næringene som i arbeidslivet i sin alminnelighet.

Det var imidlertid særlig i perioden 1996 til 2002 sysselsettingen økte sterkt i kulturnæringene, mens veksten i sysselsettingen i kulturnæringene i perioden 2002-2007 bare var litt sterkere enn sysselsettingen i sin alminnelighet. Kulturnæringene økte sysselsettingen i denne perioden med 10 prosent, mens den alminnelige sysselsettingen økte med 9,4 prosent. Utjevningen i veksten i sysselsettingen mellom kulturnæringene og andre næringer kan ha sammenheng med at veksten i andre næringer har vært særlig sterk under høgkonjunktoren fram til høsten 2008.

For øvrig viser statistikken at veksten har vært sterkest innenfor næringsgruppen kunstnerisk virksomhet, der sysselsettingen er mer enn fordoblet fra 1996 til 2007 fra 6780 til 15309. Selv om dette i utgangspunktet er en liten næringsgruppe er dette en bemerkelsesverdig vekst. Også for perioden 2002-2007 viser kunstnerisk virksomhet en kraftig vekst i sysselsettingen (38 prosent).

Den største næringsgruppen innenfor kulturnæringene er trykte medier, som i 2007 hadde 33762 sysselsatte. Det utgjør bare en vekst på 3,1 prosent fra 1996 og er et uttrykk for at de trykte mediers stilling svekkes. For perioden 2002-2007 ble sysselsettingen i trykte medier redusert med 8 prosent. Dette er et bilde som tegner seg enda tydeligere under den lavkonjunktoren vi nå ser.

Næringsgruppen design ble ikke registrert som en egen næringsgruppe i SSBs statistikk før 2002. Dette er en liten næringsgruppe som i 2002 hadde bare 1039 sysselsatte, men dette vokste med 175 prosent til 2867 fram til 2007.

Dette kan ha sammenheng med statistiske feilkilder i innsamlingen av data fra en ny næringsgruppe, men kan også ha sammenheng med den sterke interesse for design og form som kan registreres på flere områder.

9 Kulturpolitikken og det regionale Norge

Kulturpolitikken har som formål å nå andre resultater enn det som uten videre følger av tilbud og etterspørsel etter kulturgoder.

Virkemiddelbatteriet i kulturpolitikken er juridiske og økonomiske. Gjennom juridiske virkemidler kan staten bidra til å sikre eierrettigheter til ulike åndsverk, stille krav til aktører gjennom konsesjonsordninger og andre reguleringer av virksomhet. Gjennom økonomiske virkemidler i form av avgifter og ulike støtteordninger kan også staten påvirke kulturutviklingen. På flere områder er kommuner og fylkeskommuner utøver av statlig kulturpolitikk.

Innenfor medieområdet har for eksempel staten et omfattende batteri av økonomiske og andre virkemidler for å nå ulike mål. Formålet med hele dette settet av virkemidler er å fremme det som blir oppfattet som kvalitet (herunder norsk språkutvikling) og mangfold i mediene. Virkemidlene er så sterkere at de påvirker både mediebruken og produksjon, men i hvilken grad det påvirker mangfold og kvalitet er vanskeligere å dokumentere.

Kvalitet innenfor profesjonell kultur er et vanskelig begrep. For den profesjonelle skapende eller utøvende kunsten er det håndverksmessige et utgangspunkt. Det kan vurderes nokså objektivt. Musikkprofessor Elef Nesheim skriver i en utredning for Kulturdepartementet om orkesttersatsing i Norge¹³ at kvalitet ut over dette er (når det gjelder musikk) er knyttet til anerkjennelse. Han opererer med ulike anerkjennelsestrinn (til sammen 10 trinn) som begynner med å spille inn en CD (trinn 1) og ender med å bli invitert til den mest presti-

Om kultur

Begrepet kultur stammer fra det latinske ordet "colere" eller "cultura", som betyr "å dyrke" eller "bearbeide". Gjennom historien har det vært brukt på ulike måter. Allerede i romertiden fikk det en betydning utover det å dyrke eller kultivere jorden. Retorikeren Marcus Tullius Cicero brukte ordet "Cultura Animi", det vil si "dyrkningen av sjelen". Gjennom renessansen og opplysningstiden ble kulturbegrepet utviklet videre og Rousseau definerte kultur som utviklet natur.

I Norge brukes kulturbegrepet på to forskjellige måter.

Det kvalitative verdiorienterte humanistiske kulturbegrepet som betegner det alminnelige åndelige utviklingsnivået i samfunnet.

Det samfunnsvitenskaplige kulturbegrepet betegner ethvert felleskap av verdier, normer og ideer i et samfunn, uten noen form for kvalitative vurderinger.

I denne sammenhengen er det den første (altså den humanistiske forståelsen av kulturbegrepet) som legges til grunn for rapporten.

I Norge brukes begrepet "kunst" ofte synonymt med "kultur". Ordet kommer fra tysk og betydde opprinnelig "det å kunne" eller "ferdighet". Det brukes ofte i forbindelse med ulike ferdigheter, som krigskunst, kokkekunst og ingeniørkunst. I dag brukes ordet alene først og fremst om kunst innenfor form og farge, litteratur, musikk, teater, dans, etc.

¹³ Elef Nesheim: Symfoniorkesterutredningen. Ny orkesttersatsing- kvantitativt og kvalitativt. Kultur og Kirke departementet 2001

sjetunge internasjonale festspillene (trinn10). På tilsvarende måte finnes det hierarkier av anerkjennelsestrinn innenfor andre kunstarter.

I Norge har diskusjonen om kvalitet ofte vært knyttet til et geografisk hierarki: der det lokale rangerer lavest, det regionale noe høyere og hovedstadens kulturinstitusjoner som de aller fremste når det gjelder kvalitet. Også når det gjelder kultur og kvalitet fører internasjonaliseringen til at dette bildet forandres. Gjennom etermediene, gjennom utstrakt reisevirksomhet og en voksende migrasjon på tvers av land og kulturer smelter det internasjonale, det regionale og det nasjonale sammen.

Begrunnelsen for den aktiv offentlig kulturpolitikk har vært ulik på ulike tidspunkter:

- I Norge har kulturpolitikken vært sterkt knyttet til det nasjonale prosjektet. Satsingen på nasjonal kultur og nasjonale kulturinstitusjoner fra midten av 1800-tallet var sterkt knyttet til utviklingen av Norge som en ny nasjonalstat. I Norge spiller forestillingen om nasjonal kultur og nasjonale kulturinstitusjoner fortsatt en rolle for kulturpolitikken, selv om nasjonsbyggingen i Norge er et fullført prosjekt spiller dette fortsatt en rolle for kulturpolitikken. Nationaltheatret er et eksempel på en kulturinstitusjon som sprang ut av nasjonsbyggingsprosjektet.
- Den norske kulturpolitikken har også vært sterkt knyttet til en sosialdemokratisk tanke om at kunsten skulle komme hele folket til gode. Det var slike ideer som dannet grunnlaget for riksinstitusjoner som NRK, Riksteateret, Rikskonsertene etc.
- Også tanken om kunstens egenverdi har spilt og spiller en rolle for norsk kulturpolitikk. I en slik tenkning er ikke kunst og kultur et virkemiddel for å nå andre samfunns mål, men et formål i seg selv.

Med den voksende betydning kultur og kreative næringer har for den økonomiske og regionale utviklingen vil kulturpolitikken komme til å bli sett i en klarere sammenheng med næringspolitikk, regionalpolitikk og økonomisk utvikling.

Dette perspektivet på kulturpolitikken har hittil spilt en mer beskjeden rolle, men vil trolig etter hvert bli viktigere i diskusjonen om kulturpolitikken. Det finnes nå en betydelig kunnskapstilgang som viser kultursektorens betydning for både økonomiske utvikling og regional utvikling. Kulturpolitikken vil derfor vurderes også i et næringspolitisk og regionalpolitisk perspektiv. Det må innebære en sterkere statlig satsing på utvikling av det profesjonelle kulturlivet i hele landet.

9.1 Kulturpolitisk fornyelse

Særlig de siste ti årene, har man sett fremveksten av en diskurs som forstår kreativ produksjon som sentral for den økonomiske utviklingen av urbane områder. Urban i den konteksten har nesten utelukkende referert til store globale byer eller hovedsteder, mens mindre byer er lite undersøkt og analysert. Flere stiller nå spørsmål om de politiske strategiene som er utviklet for store byer også er fruktbare i forhold til mindre byer og steder, hvorvidt dynamikken på små steder trenger en nytenkning i forhold til dominerende konsept og teorier som blir brukt for å forklare den kreative økonomi¹⁴.

Mens man konkluderer med at ”kulturnæringene er urbane i sin karakter” også i en norsk sammenheng, og Oslo løftes frem som eneste nasjonale sentra med tilstrekkelig tetthet av kunstnerisk virksomhet til at en videre satsing på kulturnæringene lønner seg (Haraldsen mfl 2005), så reises stadig flere diskusjoner om man rett og slett bygger på en for snever og konservativ forståelse av kulturnæringene (Bell og Jayne 2006, Hjemdahl mfl 2007, Bjørn-Hansen og Hjemdahl 2008, Lundström 2009, Waitt 2009).

Er de kreative entreprenørene som dominerer analysene i dag, også de mest relevante i regionale sammenheng, eller burde man være mer oppmerksom mot andre kreative og innovative aktører – eller nye samarbeidskonstellasjoner – innenfor andre felt? Får man tilstrekkelig nyskaping innen kultursektoren, ved å konsentrere seg såpass ensidig rundt sentra med den antatte tilstrekkelige tetthet av kulturinstitusjoner og virksomheter? Spørsmål knyttet til både ”hva, hvem, hvor og hvordan kulturnæringer”, virker å fremskaffe

¹⁴ Bell, D. and Jayne, M. (eds.) (2006) *Small cities: urban experience beyond the metropolis*, London: Routledge.

Bjørn-Hansen, Elizabeth og Kirsti M. Hjemdahl (2008). Kultur som motor. Rapport fra en seminarrekke. Oslo: Forum for kultur og næringsliv

Hjemdahl, Kirsti M, Elisabet Sørfjordal Hauge og Emma Lind (2007). *Festivaler på Sørlandet. Kultur i kraftformat*. Kristiansand: Agderforskning

Lundström, Catarina (2009). Kultur kan göra skillnad! En termometer och receptsamling om kultur i glesbygdtäta kommuner. Östersund: Glesbygdverket

Waitt, Gordon (2009). Creative Small cities: Rethinking the Creative Economy in Place. *Urban Studies*, Vol. 46, No. 5-6

mer overraskende og innovative svar om søkelyset settes utenfor tettheten av nasjonale kunst- og kulturinstitusjoner.

”Samfunnet er blitt postindustrielt, men staten bygger institusjoner som om ingenting hadde hendt; de blir større og større, og mer og mer hierarkiske”, skrev professor i kunsthistorie Siri Meyer da regjeringen la frem plan om en helhetlig innovasjonspolitik i 2004, uten at Kulturdepartementet var blant avsenderne (Aftenposten, 2. Mai 2004). Meyer argumenterte for at innovasjon handler om å skape handlingsrom for forskjeller og mennesker som vil bryte grenser, for overskridere av tilvante kategorier, og viser til at både paraply- og nettverksmodeller hvor faglig autonome institusjoner samarbeider på likeverdige vilkår legger langt mer til rette for fornying enn den norske kulturpolitikens institusjonsbygging.

”De mest postmoderne institusjonene i Norge er drevet frem helt uavhengige av staten og utenfor hovedstaden”, påstår Meyer og hevder at de har form av festivaler: ”Festivalene kombinerer lokal spisskompetanse med et internasjonalt nettverk. Enten det dreier seg om kammermusikk, folkemusikk eller rockemusikk: Festivalene trekker til seg et stort publikum og utenlandsk presse” (Aftenposten, 2. mai 2004).

Denne tendensen har blitt forsterket de senere årene, hvor man parallelt har en betydelig opprustning av kulturinstitusjoner i hovedstaden og en nær viltvoksende festivalutvikling i resten av landet. ”Noe interessant er i ferd med å skje i Kultur-Norge og tendensen er blitt forsterket denne festivalsommeren: Distriktene utfordrer byens hegemoni som kulturarenaer. En slik utvikling er det all grunn til å hilse velkommen”, skriver for eksempel kulturjournalist Jan Landro (Bergens Tidende 9. august 2007). Nisjetilbud innen både musikk, teater, dans, kunsthåndverk, film, design, bildekunst og litteratur får nye arenaer, publikum og samarbeidspartnere gjennom festivaler, og ofte knyttet opp mot nettverk til toneangivende kunstnere innen de ulike kunstformene og kulturuttrykkene.

Samtidig som festivalene har vært vesentlige bidragsytere i endringer av norsk kulturliv, både kunstnerisk, kulturelt og geografisk, så har man også fått en økende bevissthet til skjørheten og sårbarheten i kjølvannet av festivalmarkedets relativt hurtige fremvekst: en større homogenisering av festivaltilbudet, en finansiell og organisatorisk ekstremsport, krav om profesjonalisering og utfordringer rundt konkurransevidning som følge av økt satsing på knutepunktstatus. Det etterlyses en mer bevisst kulturpolitikk som både tar høyde for festivalfeltets dynamiske karakter og innovative kraft, samtidig som det sikrer bedre grunnvilkår for drift.

Det er et samspill og en gjensidig avhengighet mellom de tunge og etablerte institusjonene og det mer spontane og temporære kulturelle og kunstneriske arenaene. Det fins mange eksempler på at både andre storbyer enn Oslo og mindre kommuner eller regioner står for både kunstnerisk, markedsmessig og administrativ nyskapning som er vanskelig å få til i etablerte miljøer. Hele framveksten av ulike festivaler over hele landet har vist at organisatoriske nyskapninger sprenger gamle grenser og utvider markedsflaten for et aktivt kulturliv.

I mange av de byer og regioner som satser aktivt på å utvikle kulturlivet med begrensede økonomiske ressurser ser vi at kulturinstitusjonene samarbeider på en måte som ville være meget vanskelig i etablerte miljøer. Et eksempel på dette er hvordan alle de permanente kulturinstitusjonene i Bergen (til sammen 13 stykker) nå samarbeider om bygningsmessig og annen infrastruktur, gjennom et felles byggeprogram, felles snekkerverksteder, systuer etc. I nye miljøer vil det også lettere kunne etableres kunstneriske uttrykk på tvers av sjangre og tradisjoner.

9.2 Det regionale i det globale

Det har i lang tid vært fokusert på at globalisering utfordrer territorier og det territorielles betydning. Global flyt av penger, varer, tjenester, kulturelle uttrykk, migrasjon osv er alle prosesser som utfordrer og problematiserer ulike former for geografiske grenser, enten dette er nasjonalstatsgrenser eller kommunegrenser.

Situasjonen har av mange også blitt karakterisert som en sterkere konkurranse mellom steder og regioner. Samtidig forsøkes det innenfor regional utvikling og planlegging å hemme utviklingen i retning av at det dannes regional ulikhet ved blant annet å styrke lokal og regional identitet og tilhørighet. Til det brukes stadig oftere kultur som en del av det å styrke følelsen av samfunn og fellesskap, både ruralt og urbant.

Men spørsmålet er likevel om lokalisering av *kulturinstitusjoner* og geografisk kanalisering av investeringer innen sektoren har betydning all den tid vi ser en stadig økende flyt og mobilitet av kulturelle uttrykk på tvers av nettopp geografiske grenser og skillelinjer. I det følgende skal vi kort skissere to ulike argumentasjonsrekker. Én for at lokalisering har mindre betydning, og én for at lokalisering og geografi har betydning. Vi skal her vektlegge den siste.

Et kjennetegn ved dagens produksjon innen en rekke sektorer er at produksjonskjeder og markeder utvides stadig. Også innenfor kultursektoren. Større

kulturinstitusjoner som er forankret i lokale og regionale kontekster har i økende grad sin oppmerksomhet rettet mot det internasjonale og globale marked. Dette gjenspeiles også ofte i lokal og regional kulturpolitikk (se Hidle 2008a, b og c¹⁵).

Som følge av at medier og kommunikasjon sprer kulturelle uttrykk over lange avstander og på tvers av kulturelle, geografiske, språklige og sosiale grenser så spiller lokalisering mindre rolle. Nasjonale institusjoner som ligger i en hovedstad kan således også ha en stor betydning i andre regionale og lokale kontekster i tillegg til i den de faktisk er lokalisert i. På mange måter var dette også tanken i det norske nasjonsbyggingsprosjektet på starten av 1900-tallet hvor store institusjoner ble etablert og lokalisert i Oslo ment som viktige samlende symboler for hele nasjonen. Også fordi folk reiser mer enn før for å oppleve kulturelle uttrykk spiller lokalisering mindre betydning. Operaen i Oslo får besøk fra hele landet, og den er et nasjonalt samtaletema.

I og med at vi har hatt en utvikling fra fordisme kjennetegnet med masseproduksjon innenfor store produksjonsenheter til en mer fleksibel spesialisering i mindre kvanta og i mindre enheter har fokuset på lokalisering blitt større. Betydningen av å skille sine egne produkter ut, samt stedsprofilering, har bidratt til en økende oppmerksomhet på forholdet mellom sted/region og produksjon som er annerledes enn tidligere fokus på samme relasjon. Mens relasjonen tidligere var fokusert rundt vertikale koblinger og forekomst av naturressurser er fokuset nå mer på kompetanse, kompetansemiljøer, kostnader og markeder, samt den symbolske dimensjonen ved det å ha produksjon liggende bestemte steder. Det å være situert et sted er paradoksalt nok blitt enda mer i fokus.

Problemstillinger som dreier seg om relokalisering av produksjon og om relokalisering av arbeidskraft har i lang tid vært viktige ingredienser i bedrifters strategiutvikling både ut fra kompetansebehov og ut fra kostnader (Ong

15

Hidle, K. (2008c) Regionalitet og regionalisering, Bodø. Prosjektrapport nr. 18/2008. Agderforskning, Kristiansand.

Hidle, K. (2008a) Regionalitet og regionalisering, Bergen. Prosjektrapport nr. 16/2008. Agderforskning, Kristiansand.

Hidle, K. (2008b) Regionalitet og regionalisering, Ålesund. Prosjektrapport nr. 17/2008. Agderforskning, Kristiansand.

2006¹⁶). Revitaliseringen av lokaliseringens betydning for produksjon av varer, tjenester og andre kulturelle uttrykk har også nedfelt seg i regionale strategier. Haraldsen m.fl. (2005) viser for eksempel at to ulike, men komplementære strategier for å nyttiggjøre seg kultur innenfor regional utvikling har nedfelt seg. For det første brukes kultur som trekkplaster i en revitaliseringsprosess, hvor ofte stedsmarkedsføring inngår. For det andre brukes og tenkes det rundt kulturnæringene som en dynamo for den øvrige økonomiske utviklingen på et sted eller i en region.

Arnstad (2005) kritiserer kulturpolitikken, både den nasjonale og den lokale, for at den ikke i tilstrekkelig grad har tatt opp i seg hvor lokalt og regionalt forankret ulike former for kulturelle ytringer og tilbud er. I forhold til problemstillingen om geografisk konsentrasjon av den nasjonale kultursatsingen er dette interessant. Dersom den nasjonale kultursatsingen så er konsentrert om Oslo som det kan tyde på, så utnyttes ikke det potensielle mangfoldet en eventuell geografisk spredning vil kunne gi nettopp fordi kulturuttrykk og produksjon er så situert, både geografisk og sosialt. I forhold til et kriterium om mangfold er det med andre ord ikke uvesentlig hvor kulturuttrykkene produseres.

Et annet forhold hvor lokalisering kan ha betydning er i forhold til kvalitet og produktutvikling. En viss størrelse på et miljø på et sted og hvor samhandling mellom ulike kunnskapstyper er mulig, vil kunne være avgjørende for kvalitetsutviklingen (Isaksen m.fl. 2008¹⁷). I tillegg har vi den generelle ”spillover” effekten ved at investeringer i en sektor vil kunne påvirke attraktivitet og utviklingspotensial i andre sektorer. Dermed kan kulturpolitikk og investeringer også spille en betydelig rolle innenfor det generelle lokale og regionale utvikling. En slik effekt er særlig aktuell innenfor kultur- og opplevelsesindustrien fordi produksjon og forbruk i stor grad foregår på samme sted, i motsetning til annen produksjon av varer og tjenester som kan produseres ett sted, men konsumeres et annet.

¹⁶ Ong, Aihwa (2006) *Neoliberalism as exception: Mutations in citizenship and sovereignty*. Durham. Duke University Press.

¹⁷ Arne Isaksen, Asbjørn Karlsen og Bjørnar Sæther (2008) *Innovasjoner i norske næringer : et geografisk perspektiv*. Bergen. Fagbokforlaget.

10 Analyser og oppsummering

10.1 Hvordan fordeler den offentlige ressursinnsatsen seg på ulike regioner i Norge?

Som tabellene foran viser er den kommunale og fylkeskommunale innsatsen på kulturområdet noenlunde jevnt fordelt over landet. Rogaland og Stavanger utmerker seg som et område som bruker forholdsvis mye på kultur og Finnmark fylkeskommune er også blant de som bruker mye pr. innbygger. Dersom Oslos rolle som fylkeskommune og kommune ses i sammenheng, er hovedstaden blant de som bruker lite på kultur.

Statens innsats er av særlig stor betydning for det profesjonelle kulturlivet og statens ressursinnsats er sterkt konsentrert til Oslo. Oslo og Akershus får flere ganger så mange kroner til kultur pr. innbygger som andre landsdeler i Norge.

10.2 Hvordan skapere forskjeller i offentlig regionale ulikheter i kulturlivet?

Den sterke konsentrasjonen av midler til kultur i Oslo har ført til en samling av kulturinstitusjoner i Oslo. Det har ført til en sterk konsentrasjon av sysselsettingen av skuespillere, musikere, dansere og andre grupper som er knyttet til kulturinstitusjonene. Verken Vestlandet, Nord-Norge eller Trøndelag har bygd opp noen tilsvarende ende profesjonelle miljøer. Det er ingen grunn til å anta at tilgangen på talent er mindre i andre deler av landet og det er derfor grunn til å regne med at arbeidsmuligheter og økonomi er avgjørende for denne utviklingen.

Det er mer overraskende at de grupper av kulturarbeidere som arbeider i frie yrker og prinsipielt sett kan arbeide uavhengig av geografi også er sterkt konsentrert til Oslo-området. Det gjelder for eksempel forfattere og komponister og bildende kunstnere. Det kan ha sammenheng med at tilgangen på freelancemuligheter og andre oppdrag er større i Oslo. En stor kulturinstitusjon som NRK (som ikke er tatt med i vår statistikk) bidrar til dette. Den sterke posisjonen Oslo har innenfor kulturlivet bidrar ikke nødvendigvis i seg selv til at andre regioner står svakere. Dette er ikke nødvendigvis noe nullsumspill.

Interessen for kultur er høy i Norge som helhet. Kulturtilbudet er høyest i Oslo-området og det store tilbudet bidrar til at også kulturinteressen er noe høyere i Oslo enn i landet for øvrig. Forskjellene er imidlertid ikke så store

som forskjellene i kulturtilbudet skulle tilsi. Når det gjelder egenaktiviteter innenfor kultur er bildet at deltakelsen (særlig) når det gjelder musikk er flere ganger høyere enn i andre deler av landet.

10.3 Hvilken betydning har kultur og kreative næringer for regional og økonomisk utvikling?

Kulturen og de kreative næringer er en betydelig næringsøkonomisk og sysselsettingsmessig faktor i seg selv. Den vokser sterkere enn sysselsettingen generelt sett og fordelingen av disse arbeidsplassene har stor betydning for befolkningsutviklingen. En av grunnene til Oslo-området sterke vekst de seinere årene er den tyngde området har innenfor de kreative næringer. De deler av landet som har den svakeste befolkningsutviklingen har i mange tilsvarende svak posisjon innenfor kultur og kreative næringer.

Kulturarbeiderne er det Florida kaller ”den superkreative kjerne” det han betegner som den kreative klasse. Han mener at et sterkt innslag av disse gruppene i en region har en betydning ut over gruppens størrelse. Det er med på å skape et kreativt miljø, som tiltrekker seg den mest nyskapende arbeidskraften også innenfor næringsliv, industri og forskning.

Dette er bakgrunnen for at de fleste byer og regioner i Norge nå å ha satsing på kultur som en prioritert satsing

11 Statlig kulturpolitikk for hele landet

Hvordan kan økt statlig kulturinnsats i det regionale Norge bidra til utvikling av de ulike landsdelene i Norge og samtidig styrke det samlede kulturlivet i landet?

Statens ressursbruk på kulturområdet vil i et land som Norge være avgjørende for utviklingen av det profesjonelle kulturlivet. Med små markeder og begrenset tilgang på private midler til støtte for det profesjonelle kulturlivet (filantropi) er det utenkelig at de mest ressurskrevende kulturformene skal kunne eksistere uten betydelig offentlig støtte. Og slik som kommunenes og fylkeskommunenes inntektsmuligheter er organisert i Norge er det ikke betydelig rom for store økninger i den kommunale fylkeskommune innsatsen på kulturområdet dersom ikke det å gjøre endringer i forutsetningene for den kommunale og fylkeskommunale økonomien.

Det finnes nå et betydelig kunnskapstilfang som viser kultursektorens betydning for både økonomisk utvikling og regional utvikling. Kulturpolitikken vil derfor vurderes også i et næringspolitisk og et regionalpolitisk perspektiv. Det må innebære en sterkere statlig satsing på utvikling av det profesjonelle kulturlivet i hele landet.

Dersom det fortsatt føres en politikk der kulturbudsjettets andel av statsbudsjettet skal økes (Slik regjeringens Kulturløft "forutsetter) vil det kunne skje uten at kulturinstitusjonene i hovedstadsområdet svekkes. I Soria Moria erklæringen har regjeringen forpliktet seg til at budsjettpostene for "kulturformål" skal økes til en prosent av statsbudsjettet innen 2004. For 2009 utgjør dette nå 5,43 milliarder og det samlede statsbudsjettet er i følge revidert nasjonalbudsjett 878,7 milliarder kroner. Dersom budsjettet for kulturformål skal nå 1 prosent av må budsjettet for kulturformål økes med cirka 3,4 milliarder 2009-kroner. Med ekspansive budsjetter kan det bli enda mer.

En kulturpolitikk for utvikling av kulturlivet i hele Norge vil måtte innebære:

- Landet utenfor Oslo- fjordområdet må få en stor del av veksten i kulturbevilgningene.
- Skillet mellom nasjonale og regionale kulturinstitusjoner oppheves og kulturinstitusjoner i alle landsdeler må gradvis sikres en solid statlig grunnfinansiering på linje med de nasjonale institusjonene.
- Veksten i de midler som ellers fordeles over statsbudsjettet, gjennom Kulturfondet og på andre måter må sikrere en bred utvikling av kulturlivet i alle deler av landet.

Spørsmål som dette fortjener en betydelig plass i den videre utviklingen av kulturpolitikken i Norge. Med det nivået Norge allerede har etablert på dette området og de ambisjoner om en sterk realvekst som det er lagt opp til fra regjeringens side, er det ikke mulig å importere kulturpolitiske konsepter fra andre land. Det er lagt opp til et ambisjonsnivå for utviklingen av kulturlivet som er begrenset av at Norge er et lite land, men i forhold til landets størrelse er det snakk om store midler. Utviklingen av de kommunale Kulturskolene i Norge har ført til at kunstneriske talenter fanges opp nærmest uansett hvor de er bosatt i landet. Det gir et godt grunnlag for å utvikle et aktivt kulturliv i hele Norge.

12 Tabeller og figurer

Tabell 1: Dette fordelte seg da på følgende måte mellom forvaltningsnivåene	6
Tabell 2: Statlige kulturutgifter fordelt på fylker (kilde: se vedlegg 1)	7
Tabell 3: Statlige utgifter til kultur fordelt på regioner (landsdeler) i kr. pr innbygger	8
Tabell 4: Fylkeskommunenes netto driftsutgift kr. pr innbygger kultursektoren	9
Tabell 5: Netto driftsutgifter for kultursektoren pr. innbygger- gjennomsnitt for fylkene i 2008 (i kr).....	10
Tabell 6: Sysselsettingen i kulturnæringene 2002-2007 fordelt på fylker (Kilde: Østlandsforskning- SSB).....	11
Tabell 7: Medlemmer i kunstnerorganisasjoner- andel bosatt i Oslo og Akershus	13
Tabell 8: Andelen som er meget interessert/ganske interessert i ulike kulturtilbud etter landsdel(prosent) Kilde Norsk Kulturbarometer 2008:	15
Tabell 9: Sysselsatte i kulturnæringene 1996 og 2007 fordelt på næringsgrupper	22
Figur 1: Gjennomsnittlig befolkningsendring per år. Kommuner. 2003-2007	17

Fou informasjon

Tittel	Kulturen og det regionale Norge
Prosjektnr	1579
Oppdragets tittel	Kulturen og det regionale Norge
Prosjektleder	Helge Røed
Prosjektrapport	06/2009
Forfattere	Helge Røed, Knut Hidle og Kirsti M. Hjemdahl
Oppdragsgiver	Cultiva, Sørlandet Kompetansefond og Sparebanken Vest,SR-bank og Sparebanken Pluss

4 emneord

Sammendrag Formålet med dette prosjektet er å skissere sammenhengen mellom kultur og regional utvikling i Norge. Vi har gjennomført en analyse av den regionale fordelingen av statens resursbruk på kulturfeltet.

13 Vedlegg

STATLIGE UTGIFTER TIL KULTURFORDELING FORDELIT PÅ REGIONER (NOK MILL)

Kap.	Post	Fordeling	Nøytral	Oslo & Akershus	Østfold, Vestfold, Buskerud og Telemark	Oppland & Hedmark	Aust-Agder & Vest-Agder	Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane	Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag	Nordland, Troms, Finnmark	Samisk	Totalt, inkl. Nøytral
kap 314		Kultur og Samfunn										
	71	Kultur og næringsprosjekter	5,5	0	0	0	0	0	0	0	0	5,5
	72	Norsk russisk kulturstrategi	0	0	0	0	0	0	0	5	0	5
	75	Kultur i inkluderende arbeidsliv	5	0	0	0	0	0	0	0	0	5
	76	Den kulturelle spaserstokken	10,4	0	0	0	0	0	0	0	0	10,4
		Delsum Kultur og Samfunn	20,9	0	0	0	0	0	0	5	0	25,9
Kap 320		Almene Kulturformål										
	1	Driftsutgifter(Kulturrådet+ tiltak for dept)	0	53,3	0	0	0	0	0	0	0	53,3
	51	Fond for lyd og bilde 1)	7,2	20	0	0	0	0	0	0	0	27,2
	52	Norsk Forskningsråd(kulturforskning)	4,4	0	0	0	0	0	0	0	0	4,4
	53	Samiske kulturformål	0	0	0	0	0	0	0	0	61,9	61,9
	55	Norsk Kulturfond 2)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	73	Nasjonale kulturbygg	0	0	8	8	25	20	55	18	7,7	141,7
	75	Kulturprogram(Kulturrådet-EU)	0	9	0	0	0	0	0	0	0	9
	78	Ymse faste tiltak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	79	Disposisjonspost for dept.	30	0	0	0	0	0	0	0	0	30
	82	Nobels Fredscenter	0	24,3	0	0	0	0	0	0	0	24,3
		Delsum Almene Kulturformål	41,6	106,6	8	8	25	20	55	18	69,6	351,8
kap 321		Kunstnerformål										
	1	Driftsutgifter(statsstipendiater)	16,2	0	0	0	0	0	0	0	0	16,2
	72	Stipend kunstutdanning-gjennomført	14,9	0	0	0	0	0	0	0	0	14,9
	73	Kunstnerstipend 3)	40	66	0	0	0	0	0	0	0	106
	74	Garantinntekter 4)	50	50	0	0	0	0	0	0	0	100
	75	Vederlagsordninger 5)	61	61	0	0	0	0	0	0	0	122
	0											
		Delsum Kunstnerformål	182,1	177	0	0	0	0	0	0	0	359,1
kap 322		Billedkunst, Kunsthåndverk og Offentlig rom										
	1	Driftsutgifter(KRO-Kunst i offentlig rom)	0	13	0	0	0	0	0	0	0	13
	50	Tiltak Kunst i offentlig rom 6)	15,7	0	0	0	0	0	0	0	0	15,7
	55	Norsk Kulturfond	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	72	Knutepunktinstitusjoner 7)	0	0	0	0	0	0	0	4,7	0	4,7
	73	Nasjonalmuseet for kunst,arkitektur og design 8)	0	233,6	0	0	0	0	0	0	0	233,6
	75	Offentlig rom.arkitektur.design 9)	9	20	0	0	0	0	0	0	0	29
	78	Ymse faste tiltak 10)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		Delsum Billedkunst, Kunsthåndverk og Offentlig rom	24,7	266,6	0	0	0	0	0	4,7	0	296
kap323		Musikkformål										
	1	Driftsutgifter Rikskonsertene 11)	70	86,9	0	0	0	0	0	0	0	156,9
	55	Norsk Kulturfond 12)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	70	Nasjonale institusjoner(Oslo-Filharmonien og Harmonien i Bergen)	0	108	0	0	0	91	0	0	0	199
	71	Region og landsdelsinstitusjoner	0	0	18,1	0	36,4	53,1	53,7	13,3	0	174,6
	72	Knutepunktinstitusjoner	0	10	1,7	2	0	21	12,8	0	0	60,3
	74	Landsdelsmuskerne i Nord- Norge 13)	0	0	0	0	0	0	0	16,1	0	16,1
	78	Ymse faste tiltak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		Delsum Musikkformål	70	204,9	19,8	2	36,4	165,1	66,5	42,2	0	606,9
Kap 324		Scenekunst										
	1	Driftsutgifter Riksteateret 14)	0	58,4	0	0	0	0	0	0	0	58,4
	21	Turnevirksomheten Riksteateret 15)	59,6	0	0	0	0	0	0	0	0	59,6
	55	Norsk Kulturfond 16)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	70	Nasjonale institusjoner	0	658	0	0	0	89	0	0	0	747
	71	Region/landdelsinstitusjoner	0	0	19,3	12,6	17,6	92	77,6	78,3	0	297,4
	72	Knutepunktinstitusjoner 17)	0	0	0	2,6	0	0	0	0	0	2,6
	73	Region og distriktopera	0	0	1	2,4	3,5	14,6	15,7	3,6	0	40,8
	75	Dans	2	37	0	0	0	0	0	0	4	43
	78	Ymse faste tiltak 18)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		Delsum Scenekunst	61,6	753,4	20,3	17,6	21,1	195,6	93,3	81,9	4	1248,8
Kap 325		Arkiv, Bibliotek og Museer										
	1	Driftsutgifter ABM-utvikling	0	65	0	0	0	0	0	0	0	65
	21	Spesielle driftsutgifter-oppdrag	35	0	0	0	0	0	0	0	0	35
	73	Prosjekt-og utviklingstiltak	27	0	0	0	0	0	0	0	0	27
	78	Ymse faste tiltak 19)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		Delsum Arkiv, Bibliotek og Museer	62	65	0	0	0	0	0	0	0	127
kap 326		Språk, Litteratur og Bibliotek										
	1	Driftsutgifter Nasjonalbiblioteket,Språkrådet.Lyd og blindeskriftbibl 20)	0	203,8	0	0	0	0	0	182	0	385,8
	45	Utstyrsanskaffelser Nasjonalbiblioteket	0	9	0	0	0	0	0	11	0	20
	55	Norsk Kulturfond 21)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	73	Norges Mållag	0	3	0	0	0	0	0	0	0	3
	74	Det norske Samlaget	0	13	0	0	0	0	0	0	0	13
	75	Språkteknologi,ordbok	0	16	0	0	0	0	0	0	0	16
	76	Ibsenprisen	4,2	0	0	0	0	0	0	0	0	4,2
	78 25)	Ymse faste tiltak 22)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		Delsum Språk, Litteratur og Bibliotek	4,2	244,8	0	0	0	0	0	193	0	442
kap 328		Museums- og Kulturvernformål										
	55	Norsk Kulturfond 23)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	70	Det nasjonale museumsnettverket	0	136,9	104	100,2	36,1	101	131,9	87,7	0	697,8
		Delsum Museums- og Kulturvernformål	0	136,9	104	100,2	36,1	101	131,9	87,7	0	697,8
Kap 329		Arkivformål										
	1	Driftsutgifter Arkivverket + Lokalhistorisk institutt 24)	239,2	5,3	0	0	0	0	0	0	0	244,5
		Delsum Arkivformål	239,2	5,3	0	0	0	0	0	0	0	244,5
kap 334		Film og Medieformål										
	1	Driftsutgifter(Norsk Filminstitutt+ medietilsynet)	5	90	40	0	0	0	0	0	0	135
	50 25)	Norsk filmfond(fordeles av Filminstituttet)	81,5	244,5	0	0	0	0	0	0	0	326
	73	Regional filmsatsing	0	0,6	1	3,5	1	10	3,5	10,2	0	29,8
		Delsum Film og Medieformål	86,5	335,1	41	3,5	1	10	3,5	10,2	0	490,8
	78	Ymsepostene 2009-budsjettet 26)	254,8	85,4	16,4	2,6	10	21,8	19	13,9	0	423,9
	55	Norsk Kulturfond 27)	0	101,7	14,1	5,8	5,2	36,1	15,6	18	0	196,5
		Amortisering Den norske Opera 28)	0	130	0	0	0	0	0	0	0	130
		SUM STATLIGE UTGIFTER TIL KULTUR	1048	2 613	224	140	135	550	385	475	74	5 641
		FORDELING AV KATEGORI "NØYTRAL" IFT INNBYGGERTALL (eks Oslo)										
	0			131	228	93	68	247	165	115	-	1 048
				-	-	-	-	-	-	-	-	-
		SUM STATLIGE UTGIFTER TIL KULTUR ETTER FORDELING AV NØYTRAL	2 744	452	233	203	797	550	590	74	5 641	
		Antall innbyggere		1,103	0,920	0,374	0,276	0,997	0,666	0,463	*	4,799
		Kroner pr. innbyggere		2 487	491	621	737	799	826	1 272	*	1 175

* Samisk inngår i innbyggertall for øvrige regioner

1) Tilskudd til rettighetshavere innenfor lyd og bilde. Kompensasjon for lovlig kopiering

2) Fordelingen foretas av Kulturrådet og legges inn som en egen rad.Basert på Kulturrådets oppgave over fordelingen pr. fylke (mottakers postadresse) i perioden 2001-2007/2001

3) 2/3 av mottakerne av stipender har adresse Oslo eller Akershus.På denne bakgrunn er 2/3 av det samlede beløpet lagt inn under Oslo ,mens resten er lagt under "nøytral

4) Ut fra tallene for geografisk Lokalisering av kunstnerbefolkningen antar vi at minst 50% er bosatt i Oslo(og Akershus)Beløpet fordeles derfor 50% på Oslo og 50% på nøytral

5) Ut fra den samme logikken som foran er 50% lagt inn under Oslo og 50% under "nøytral"

- 6) Dette går til utsmykning etc. over hele landet. Legges derfor under "nøytralt"
- 7) Gjelder Nord-Norsk Kunstnersente
- 8) Arbeid med nybygg for Nasjonalmuseet pågår. Kostnadsramme for dette og konsekvenser for driftsutgiftene ikke avklart.
- 9) Posten dekker i hovedsak driften av Norsk Form, samt stiftelsen ROM. Det er også lagt inn noen prosjekter. På denne bakgrunn er det lagt inn 20 mill under Oslo og 9 mill "nøytralt"!
- 10) Se samlerad med oversikt over hele post 78
- 11) Rikskonsertene har sitt hovedkvarter og alle sine ansatte i Oslo, Selv om markedet er hele landet, bygger institusjonen opp under og er en del av Oslos kulturklynge.
- 12) Se egen samlerad for Kulturfondet
- 13) Gjelder hele Nord- Norge, men har sitt hovedkvarter i Harstad
- 14) Dette dekker Riksteaterets administrasjon som ligger i Oslo (80 ansatte), samt freelancere
- 15) Dette gjelder turneene som dekker hele lan det og regnes derfor som nøytralt
- 16) Se egen rad
- 17) Gjelder bare Per Gynt-stevnet
- 18) Se egen rad for hele alle ymseposter under KKD
- 19) Se samlerad for ymsepostene
- 20) Virksomheten er delt mellom Oslo og Mo i Rana. Det er 160 ansatte i Oslo og 200 i Mo i Rana. Virksomheten i Mo er knyttet til digitalisering og er kostnadskrevende. Det forsettes at 60% av driftsutgiftene er knyttet til Mo i Rana.
- 21) Se egen rad
- 22) Se egen rad
- 23) Se egen rad
- 24) Omfatter Riksarkivet, samt 8 like statsarkiv over hele landet. Er ikke splittet opp, men ført opp under "nøytralt".
- 25) Ut fra tilskuddsprofil i 2007 er forutsatt 75% til Oslo og øvrige 25% nøytralt
- 26) Se egen rad
- 27) Midlene fra fondet fordeles av Kulturrådet etter søknad. Bevilgningene varierer fra år til år. Kulturrådet har selv utarbeidet en oversikt over fylkesvis fordeling ut fra mottakeradresse. Det kan bety at tallene overvurderer Oslo, fordi mange nasjonale organisasjoner viderefører midler til andre distrikter. Det er også grunn til å understreke at kulturfondets midler har økt ste
- 28) Den samlede kostnad for Operaen er 4,3 milliarder. Med en årlig amortiseringsrente på 3 utgjør det om lag 130 mill årlig Operaen er bygd av Statsbygg og finansiert over Administrasjonsdepartementets budsjett ut fra kontantprinsippet. Dette er derfor bare en illustrasjon av årlig kostnad.